

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ДАЛЯ

Кафедра здоров'я тварин і екології

ЗАТВЕРДЖУЮ

Декан

аграрного факультету

Лілія МАРТИНЕЦЬ

20" жовтня 2023 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ЗАПОВІДНА СПРАВА

(шифр і назва навчальної дисципліни)

Ступінь вищої освіти

бакалавр

(бакалавр, магістр)

Факультет (назва)	Галузь знань (шифр і назва галузі знань)	Спеціальність (шифр і назва спеціальності)	Освітня програма (назва освітньої програми)
Аграрний факультет	10 Природничі науки	101 Екологія	Екологія

Розробник: Єрмакович І.А., кандидат технічних наук, доцент
кафедри здоров'я тварин і екології

(прізвище та ініціали, посада, науковий ступень та вчене звання)

(підпис)

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри:
здоров'я тварин і екології

(назва кафедри)

Протокол № 2 від 18 вересня 20 23 р.

Завідувач кафедри: здоров'я тварин і
екології

(підпис)

Людмила
ПАРХОМЕНКО

(прізвище та ініціали)

Схвалено методичною комісією факультету:

аграрного

(назва факультету)

Протокол № 10 від 12 жовтня 20 23 р.

Голова методичної комісії:

(підпис)

Овчаренко О. А

(прізвище та ініціали)

ВСТУП

Робоча програма навчальної дисципліни «Заповідна справа» складена відповідно до освітньої програми підготовки бакалавр галузі знань 10 Природничі науки формує інтегральну, загальні та спеціальні (фахові) компетентності та програмні результати навчання, якими оволодіють здобувачі вищої освіти.

Метою викладання навчальної дисципліни «Заповідна справа» є набуття студентом компетенції, знань, умінь і навичок для здійснення професійної діяльності оволодінні теоретичними знаннями та практичними навичками щодо організації, планування й здійснення природоохоронної діяльності в Україні, в тому числі охороні діючих, створенні нових об'єктів природно-заповідного фонду та формуванні екологічної мережі України.

Основними завданнями вивчення дисципліни «Заповідна справа» є вивчення передусім чинного законодавства щодо охорони природи та окремих її компонентів, вирішення типових проблем організації охорони і збереження заповідних екосистем, а також проведення природоохоронних заходів на заповідних територіях. Усвідомлення і фахове розуміння основної мети національної політики з розвитку природо-заповідної справи та принципів збереження біологічного і ландшафтного різноманіття – забезпечення максимального збереження та сталого використання біологічного й ландшафтного різноманіття в Україні є провідним завданням курсу.

Навчальна дисципліна формує такі міждисциплінарні зв'язки: дисципліни, які входять до циклів природничо-наукової та практичної і професійної підготовки фахівців екологічного спрямування, зокрема «Екологія»; «Загальна екологія та неоекологія».

Вивчення навчальної дисципліни передбачає формування та розвиток у здобувачів вищої освіти компетентностей та програмних результатів навчання відповідно до освітньої програми Екологія спеціальності 101 Екологія

Фахові компетентності спеціальності

Згідно з вимогами освітньої програми навчальна дисципліна спрямована на формування програмних компетентностей:

ПР06 Виявляти фактори, що визначають формування ландшафтно-біологічного різноманіття.

ПР19 Підвищувати професійний рівень шляхом продовження освіти та самоосвіти.

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Опис підготовки фахівців	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів - 3	Галузь знань 10 Природничі науки	обов'язкова	
	Спеціальність 101 Екологія Освітня програма Екологія		
Загальна кількість годин: 90	Рівень вищої освіти: перший Ступінь освіти: бакалавр	Рік підготовки:	
		3	5
Семестр			
3		5	
Лекції			
14 год.		4 год.	
Практичні			
16 год.		4 год.	
Лабораторні			
год.		год.	
Самостійна робота			
58 год.	82 год.		
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 2 самостійної роботи здобувача – 4	Форма контролю: залік, екзамен		

2. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Тема 1. Організація заповідної справи та її розвиток в Україні. Сучасна мережа заповідних територій та об'єктів природно-заповідного фонду України. Управління природно-заповідним фондом. Екологічні основи формування системи природно-заповідного фонду. Позначення меж природнозаповідних територій та об'єктів на місцевості. Екологічні основи функціонування системи природно-заповідного фонду. Історія заповідної справи в світі та Україні.

Тема 2. Організаційно-правові та наукові засади заповідної справи. Природно-заповідний фонд: визначення, форми власності, класифікація, виділення в натурі, управління, громадський контроль. Природоохоронні об'єкти загальнодержавного, регіонального та місцевого значення. Наукові засади заповідної справи як теорії і практики організації, функціонування і збереження заповідних територій різних рангів. Головні напрямки природоохоронних досліджень і природоохоронних дій. Геосозологічні основи мережі природно-

заповідних територій. Репрезентативність природнозаповідних територій.

Тема 3. Категорії природоохоронних територій. Основні поняття про категорії природоохоронних територій. Функціональна класифікація заповідних об'єктів. Міжнародні класифікації природоохоронних територій. Класифікація природно-заповідного фонду України. Законодавче забезпечення охорони природи і заповідної справи в Україні. Природно-заповідні категорії та об'єкти вищої категорії заповідності в Україні. Статус і завдання природних заповідників, біосферних заповідників, національних природних парків. Статус і завдання регіональних ландшафтних парків, заказників, пам'яток природи, заповідних урочищ, ботанічних садів, дендрологічних парків, зоологічних парків, парків-пам'яток садово-паркового мистецтва та основні вимоги щодо їх режиму.

Тема 4. Категорії заповідних об'єктів світу, заповідний фонд світу і його оцінка. Міжнародна класифікація природоохоронних територій. Статус і завдання транскордонних заповідних територій, біосферних резерватів, національних парків. Характеристика охоронної ландшафтної області, резерватів природи. Огляд інших природоохоронних об'єктів. Єдина класифікація заповідних екосистем. Критерії вибору раціональних напрямків заповідної справи в світі. Аналіз і оцінка заповідного фонду Європи, Америки, Африки, Азії, Австралії. Характеристика найголовніших природоохоронних територій і об'єктів світу. У контексті збереження біорізноманіття розглядаються оптимальна площа і структура природно-заповідних територій світу.

Тема 5. Тенденції створення заповідних об'єктів та проблема збереження біорізноманіття. Відмінності фізико-географічних умов, ступінь деградації природних екосистем, національна специфіка, історія і тенденції створення природоохоронних територій земної кулі. Темпи збільшення кількості і площі заповідних територій у різних регіонах світу. Урізноманітнення категорій заповідних об'єктів. Резервування природних територій. Виділення природних і антропогенних територій для заповідання. Клопотання про створення територій і об'єктів природно-заповідного фонду. Проектування природно-заповідних територій на стадії їх створення. Оголошення про створення територій і об'єктів природно-заповідного фонду. Основні поняття про біотичне різноманіття та головні принципи охорони біосфери. Концепція Національної програми збереження біорізноманіття України.

Тема 6. Використання територій та об'єктів природно-заповідного фонду для здійснення моніторингу навколишнього природного середовища. Сутність екологічного моніторингу, його завдання. Принципіальні підходи до створення геоінформаційних систем. Методичні засади закладання екологічних профілів і пробних площ на території природно-заповідного фонду. Структура "Літопису природи" і методика його ведення. Програма наукової і дослідної роботи в заповідниках і національних природних парках.

Тема 7. Управління і економічне забезпечення організації й

функціонування природно-заповідного фонду України. Методи і форми управління у галузі охорони природи. Основні правові засади еколого-економічної сфери розвитку природно-заповідної справи. Основні положення державного кадастру об'єктів природно-заповідного фонду. Структура галузевого управління природно-заповідною справою в Україні. Особливості охорони територій та контроль за дотриманням режиму заповідних територій, а також відповідальність за порушення законодавства про природно-заповідний фонд.

Тема 8. Критерії і принципи формування екологічної мережі України. Європейська екомережа та досвід формування екомережі у країнах Європи. Нормативно-правові підстави для розбудови екомережі України. Головні риси каркасу національної екомережі України. Функціональнопросторова структура національної екомережі України. Базові критерії відбору структурних елементів екомережі України. Транскордонне співробітництво в галузі розбудови Пан'європейської екомережі. Оцінка сучасного стану розбудови національної екомережі України.

Тема 9. Міжнародне співробітництво у галузі заповідної справи. Основні аспекти міжнародного співробітництва в галузі заповідної справи: дотримання Конвенції про біорізноманіття, ряду Конвенцій і інших міжнародних Договорів (угод) про збереження довкілля; співпраця природоохоронних спілок на державному і недержавному рівнях; опрацювання міжнародних наукових програм з метою розробки заходів про збереження біорізноманіття, поліпшення управління і функціонування заповідних об'єктів, створення загальної стратегії заповідної справи. Наукові і юридичні засади створення транскордонних заповідних об'єктів, проведення міжнародної експертизи проектів у галузі.

3. СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин									
	денна форма					заочна форма				
	усього	у тому числі				усього	у тому числі			
л		п	лаб	с.р.	л		п	лаб	с.р.	
ТЕМА 1. Організація заповідної справи та її розвиток в Україні.	10	2	2		6	10	2	2		9
ТЕМА 2. Організаційноправові та наукові засади заповідної справи	10	2	2		6	10				9
ТЕМА 3. Категорії природоохоронних територій	10	2	2		6	10				9
ТЕМА 4. Категорії заповідних об'єктів світу, заповідний фонд світу і його оцінка	10	2	2		6	10				9
ТЕМА 5. Тенденції створення заповідних об'єктів та проблема збереження біорізноманіття	10	2	2		6	10	2	2		9
ТЕМА 6. Використання територій та об'єктів природно-заповідного фонду для здійснення моніторингу навколишнього природного середовища	10	1	2		6	10				9
ТЕМА 7. Управління і економічне забезпечення організації й функціонування природнозаповідного фонду України	10	1	2		6	10				9
ТЕМА 8. Критерії і принципи формування екологічної мережі України	10	1	1		9	10				9
ТЕМА 9. Міжнародне співробітництво у галузі заповідної справи	10	1	1		9	10				9
Разом	90	14	16		60	90	4	4		82

Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Не передбачено навчальним планом	
	Разом:	

Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		Денна	Заочна
1	Заповідна справа: мета, завдання, об'єкт, предмети і методи досліджень	2	
2	Нормативно-правові засади охорони і використання територій і об'єктів природно-заповідного фонду України	2	2
3	Категорії територій і об'єктів природно-заповідного фонду України	2	
4	Екологічне і соціальне значення природно-заповідного фонду України	2	2
5	Методика ведення кадастру заповідних територій. Збереження біорізноманіття	2	
6	Моніторинг навколишнього середовища у природно заповідному фонді	2	
7	Управління в галузі організації, охорони і використання територій та об'єктів природно-заповідного фонду України, екскурсійно-практичне заняття на території одного з природно-заповідних	2	
8	Формування екомережі України та області. Міжнародні природоохоронні конвенції та угоди щодо збереження біотичного та ландшафтного різноманіття.	1	
9	Міжнародні природоохоронні конвенції та угоди щодо збереження біотичного та ландшафтного різноманіття.	1	
	Разом:	16	4

Теми лабораторних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Не передбачено навчальним планом	
	Разом:	

Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		денна	заочна
1.	Збереження біорізноманіття в урбанізованих та промислових районах	6	9
2	Особливо охоронювані території та об'єкти Харківської області (своєї місцевості)	6	9
3	Наукові дослідження на заповідних територіях	6	9
4	Використання територій ПЗФ	6	9
5	Визначення розміру компенсації за незаконне добування, знищення або пошкодження видів тваринного і рослинного світу, занесених до Червоної книги України, а також за знищення чи погіршення середовища їх перебування	6	9
6	Визначення розміру відшкодування шкоди, заподіяної порушенням природоохоронного законодавства у межах території та об'єктів природно-заповідного фонду України	6	9
7	Заповідні території гірських районів	6	9
8	Заповідні території Полісся	9	9
9	Заповідні території Лісостепу	9	9
	Разом	60	82

Основні види самостійної роботи, передбачені при опануванні навчальної дисципліни:

1. Вивчення лекційного матеріалу.
2. Підготовка до практичних занять,
3. Опрацювання та вивчення рекомендованої літератури та нормативних документів.
4. Робота з інформаційними ресурсами мереж Інтернет (пошук та обробка інформації).
5. Виконання завдань самостійної роботи.
6. Самоконтроль та самодіагностика засвоєння змісту освіти.

4. МЕТОДИ НАВЧАННЯ

За походженням інформації

Словесні: пояснення, розповідь, бесіда, дискусія, робота з книгою.

Наочні: ілюстрація та демонстрація.

Практичні: вправи, лабораторні роботи.

За особливостями навчально-пізнавальної діяльності студентів

- **пояснювально-ілюстративний (інформаційно-рецептивний) метод:** викладач організує сприймання та усвідомлення студентами інформації, а студенти здійснюють сприймання (рецепцію), осмислення і запам'ятовування її;
- **репродуктивний:** викладач дає завдання, у процесі виконання якого студенти здобувають уміння застосовувати знання за зразком;
- **проблемного виконання:** викладач формулює проблему і вирішує її, студенти стежать за ходом творчого пошуку (студентам подається еталон творчого мислення);
- **частково-пошуковий (евристичний):** викладач формулює проблему, поетапне вирішення якої здійснюють студенти під його керівництвом (при цьому відбувається поєднання репродуктивної та творчої діяльності студентів);
- **дослідницький:** викладач ставить перед студентами проблему, і ті вирішують її самостійно, висувуючи ідеї, перевіряючи їх, підбираючи для цього необхідні літературні джерела, прилади, матеріали, тощо.

5. ФОРМИ КОНТРОЛЮ, МЕТОДИ І КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Методи усного контролю: індивідуальне та фронтальне опитування.

Полікритеріальна оцінка поточної роботи здобувачів вищої освіти: рівень знань, продемонстрований на практичних заняттях; активність під час обговорення питань, що винесені на заняття; результати виконання практичних робіт; тест-контроль під час аудиторних занять; результати самостійного опрацювання теми чи окремих питань, усні відповіді на поставлені питання. Підсумковий контроль – залік, екзамен.

Таблиця 5.1 – Схема нарахування балів, які отримують здобувачі вищої освіти спеціальності 101 Екологія, освітньої програми Екологія

Поточний контроль									Семестровий контроль	Загальна сума балів
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	Залік/ іспит	
6	6	6	6	6	6	8	8	8	40	100

Таблиця 5.2 – Взаємозв’язок між результатами навчання та обов’язковими видами навчальної діяльності (робіт)

Результати навчання	Види робіт				
	Тест	Письмова робота	Практичне завдання	Усна відповідь	...
ПР06 Виявляти фактори, що визначають формування ландшафтно-біологічного різноманіття.	+	-	+	+	
ПР19 Підвищувати професійний рівень шляхом продовження освіти та самоосвіти.	+	-	+	+	

Критерії оцінювання

Таблиця 5.3 – Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		Екзаменаційна оцінка	Залік
90-100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D		
60-63	E	задовільно	не зараховано з можливістю повторного складання
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	
1-34	F	незадовільно з обов’язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов’язковим повторним вивченням дисципліни

6. ІНСТРУМЕНТИ, ОБЛАДНАННЯ, ПРОГРАМНЕ, НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ (за потребою)

Програмне забезпечення: Office 365 (рік введення в експлуатацію – 2020 рік). Методичне забезпечення з використанням корпоративної платформи Teams і Moodle Комп’ютер, мультимедійний проектор.

7. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України "Про охорону навколишнього природного середовища" від 25 червня 1991р. //Екологія і закон. Екологічне законодавство України.– К.:Юрінком Інтер, 1998. – Кн.1.– С.14-51.
2. Закон України про природно-заповідний фонд України //Відомості Верховної Ради України.–1992. – №34.
3. Закон України “Про Загальнодержавну програму формування національної екологічної мережі України на 2000 – 2015 роки“ від 21 вересня 2000 року.
4. Загальнодержавна програма формування національної екологічної мережі України на 2000-2015 роки /Мінекоресурсів. Препрінт. – 2000.–36 с.
5. Андрієнко Т.Л. та ін. Система категорій природно-заповідного фонду України та питання її оптимізації /Т.Л. Андрієнко, В.А. Онищенко, М.Л. Клестов та ін. – К.:Б.В.,2001.–59 с.
6. Горб К.М. Теорія та практика організації території особливої охорони: Навчальний посібник. – Дніпропетровськ: ДДУ, 1998. – 56 с.
7. Грищенко Ю.М. Основи заповідної справи.– Рівне, 2000.– 234 с.
8. Заповідники і національні природні парки України.– К.: Вища шк.,1999.– 230 с.
9. Зеленая книга Украинской ССР.– К.: Наук.думка, 1987.– 216 с.
10. Міждержавні і природно-заповідні території /Під заг.ред. Андрієнко Т.Л., К., 1998. – 132 с.
11. Мовчан Я.І. та ін. Основні положення національної політики з питань береження біологічного та ландшафтного різноманіття // Біорізноманіття Карпатського біосферного заповідника /Я.І. Мовчан, В.І. Олещенко, М.А. Голубець та ін. – К.: Наук. думка, 1997. – С.494-526.
12. Природно-заповідний фонд України загальнодержавного значення: Довідник /Редкол. В.Б. Лисенко та ін.– К.,1999.–240 с.
13. Розбудова екомережі України /Програма розвитку ООН (UNDP). Проект “Екомережі”; За ред. Ю.Р. Шеляг-Сосонко. – К.,1999. – 127 с.
14. Попович С.Ю. Природно-заповідна справа: Навчальний посібник. – К.: Арістей, 2007. – 480 с.
15. Андронов В.А. Заповідна справа [Текст] : навчал. посібник / В.А. Андронов, Є.О. Варивода, Г.В. Тітенко. – Х.: НУЦЗУ, 2018. – 204 с.
16. Мудрак О.В., Мудрак Г.В. Заповідна справа. Навчальний посібник. Олді-Плюс, 2020. С.635.
17. Василюк О., Шутяк С. Природно-заповідний фонд: зелена скарбниця громади, за заг. ред. О. Кравченко. Видавництво «Компанія “Манускрипт”». Львів, 2019. 48 с.

Інформаційні ресурси

1. Сервер дистанційного навчання «Moodle»
2. nbuv.gov.ua - електронний каталог Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського;

3. korolenko.kharkov.com - електронний каталог Харківської державної наукової бібліотеки імені В. Г. Короленка